

рівня ефективності загальної системи управління ризиками порівняно з іншими методами та інструментами.

Перерозподіл фінансових потоків за допомогою купівлі-продажу кредитних ризиків має стати об'єктивною необхідністю для вітчизняних банків, зважаючи на притаманні нині для України процеси інтеграції банківського сектору в міжнародну банківську систему та адекватне використання ринкових відносин. У такому разі українські банки зможуть стати більш фінансово стійкими посередниками на глобальному фінансовому ринку. Але, зважаючи на сучасні кризові умови розвитку економіки та її банківського сектору, перш ніж використовувати сучасні кредитні деривативи на національному кредитному ринку, необхідно побудувати ефективну систему їх регулювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вовчак О.Д. Фінансові інструменти в управлінні кредитними ризиками банків України в умовах глобалізації : [монографія] / О.Д. Вовчак, В.В. Пірог. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. – 240 с.
2. Глущенко С.В. Зниження ризиків фінансово-кредитної діяльності: досвід для України / С.В. Глущенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/679>.
3. Дзюблук О.В. Про деякі аспекти використання кредитних деривативів у банківському ризик-менеджменті / О.В. Дзюблук // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. – 2009. – № 2. – Т. 1. – С. 21–23.
4. Патряк Т.С. CDS (Кредитні дефолтні свопи) – індекси світового фінансового ринку / Т.С. Патряк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.m.nayka.com.ua/?\]=efektyvna-ekonomika&s=ua](http://www.m.nayka.com.ua/?]=efektyvna-ekonomika&s=ua).
5. Примостка Л.О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти : [монографія] / Л.О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2001. – 263 с.
6. Ситникова Н.Ю. Управление кредитным риском с помощью кредитных деривативов / Н.Ю. Ситникова // Банковские услуги. – 2004. – № 2. – С. 21–23.
7. Сохацька О. Моделювання кредитного ризику в контексті здійснення операції з кредитними деривативами / О. Сохацька, Т. Патряк // Світ фінансів. – 2010. – № 2. – С. 87–93.
8. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету : [монографія] / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ : ОІППО ; Снятин : ПрутПринт, 2008. – С. 85–89.
9. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
10. Габбард Р.Г. Гроші, фінансова система та економіка : [підручник] / Р.Г. Габбард ; пер. з англ. ; наук. ред. пер. М. Савлук, Д. Олесевич. – К. : КНЕУ, 2004. – С. 281.
11. British Bankers' Association – Credit Derivatives Report 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bba.org.uk/content/1/c4/76/71/Credit_derivative_report_2006.
12. Кузнецова Л.В. Інноваційні фінансові інструменти захисту банків від ризиків на кредитному ринку / Л.В. Кузнецова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. – 2015. – № 15. – Ч. 2. – С. 142–145.
13. Офіційний сайт Банку Міжнародних Розрахунків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bis.org.

УДК 330

Кулікова Є.О.
здобувач кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету

ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

У статті розглянуто питання впливу економічних, соціальних, демографічних, політичних факторів на ефективність функціонування пенсійної системи. Притримано увагу кожному чиннику окремо. Підтверджено факти статистичними даними. Запропоновано заходи щодо вдосконалення пенсійної системи України шляхом регулювання факторів впливу.

Ключові слова: пенсійна система, демографічна ситуація, народжуваність, смертність, природний приріст населення, безробіття, ВВП, законодавча база.

Кулікова Е.А. ПЕНСИОННАЯ СИСТЕМА УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ИЗМЕНЕНИЙ

В статье рассмотрены вопросы влияния экономических, социальных, демографических, политических факторов на эффективность функционирования пенсионной системы. Уделено внимание каждому фактору отдельно. Подтверждены факты статистическими данными. Предложены первоочередные задачи по усовершенствованию пенсионной системы Украины путем регулирования факторов влияния.

Ключевые слова: пенсионная система, демографическая ситуация, рождаемость, смертность, природный прирост населения, безработица, ВВП, законодательная база.

Kulikova E.A. THE TRANSFORMATIONS OF UKRAINIAN PENSION SYSTEM

In article have been discussed the impact, social, demographic and political factors on the effectiveness of the functioning of the pension system. This article is given attention of each factor separately. It is confirmed the fact of statistical data. It is offered priorities for improvement of the pension system in Ukraine by supporting the control of factors.

Keywords: pension system, demographics, fertility, mortality, natural population growth, unemployment, GDP, legislative framework.

Постановка проблеми. Економіка України перебуває в кризовому стані, що приводить до низки суттєвих наслідків. Така ситуація робить вразливими не лише суб'єктів господарювання, а й стосується всіх верств населення. На функціонування пенсійної системи також впливають негативні чинники. У проблемах, що виникають у пенсійній системі, визна-

чають певні фактори розвитку країни, завдяки яким з'являється можливість оцінити ситуацію в повному обсязі. Тому необхідність оцінювання стану пенсійної системи через фактори впливу на її функціонування є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню функціонування пенсійної системи в Україні приді-

ляли та приділяють увагу багато науковців. Зокрема, Е. Лібанова, Л. Перашко, М. Герман, О. Слюсарчук, Т. Бутурлакіна, О. Петрушка, З. Бурик, І. Гнибіденко, В. Баранова досліджують актуальні проблеми реформування пенсійної системи. Праці Л. Баранник присвячені проблемам забезпечення фінансової спроможності пенсійної системи. Сучасний стан пенсійної системи досліджували І. Жмурко, О. Махортова, В. Башко та інші. Але питанню розвитку пенсійної системи України з огляду на її чинники було приділено недостатньо уваги.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження наукових публікацій з питань проблем та розвитку пенсійної системи в Україні дає змогу зробити висновок про необхідність детального аналізу пенсійної системи в розрізі факторів впливу на її функціонування.

Метою статті є аналіз пенсійної системи України через систему чинників впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність пенсійної системи зумовлене сукупністю чинників, які впливають на її функціонування. Для ретельного аналізу стану пенсійної системи доцільно розглянути низку чинників, які безпосередньо впливають на її функціонування, а саме: демографічна ситуація, рівень безробіття, тіньова зайнятість, нормативно-правова база.

Одним із пріоритетних та вагомих факторів впливу на реальну картину пенсійної системи вважається демографічна ситуація. Нинішня демографічна ситуація в Україні характерна такими ознаками: зменшення народжуваності, збільшення смертності й відсутність природного приросту; старіння населення.

У першу чергу, необхідно розглянути такі показники, як кількість новонароджених та кількість померлих в Україні. зазначимо, що ці показники мають тенденцію до зростання (див. рис. 1).

З рис. 1 видно, що кількість померлих перевищує кількість народжених з кінця 90-х рр. майже в 2,5 раза. На початку 2000 р. динаміка кількості новонароджених та померлих почала зростати. Така тенденція спостерігалася до 2005 р., коли приріст почав переходити в позитивну площину. Починаючи з 2010 р. показник кількості померлих зменшився, а новонароджених – поступово почав збільшуватися. При цьому за період 2005–2014 рр. в Україні чисельність наявного населення скоротилася більш ніж на 3,9 млн осіб. Спостерігаючи позитивну динаміку, необхідно зазначити про зменшення в 2014–2015 рр. кількості новонароджених та померлих. Станом на 1 грудня 2014 р. цей показник становив 43 млн осіб. Певне скорочення смертності та збільшення наро-

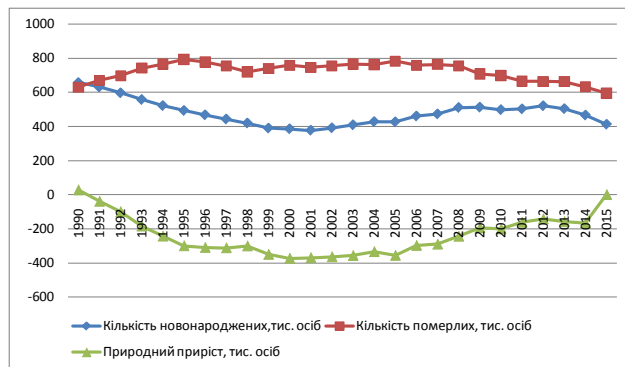

Рис. 1. Динаміка кількості новонароджених та померлих в Україні 1990–2015 рр., тис. осіб [2]

джуваності привело до підвищення коефіцієнта природного зменшення чисельності населення в Україні. З рис.1. видно, що кількість новонароджених та померлих має динамічний характер, але в цілому, перевищення кількості померлих над новонародженими зумовлює природне скорочення населення, яке веде до зростання кількості осіб пенсійного віку. За такої демографічної ситуації солідарно-розподільча система не може забезпечити належний соціальний захист людей похилого віку.

Згідно зі статистичними даними, можна зробити припущення про надмірне старіння нації. Для його підтвердження проілюструємо розподіл постійного населення за окремими віковими групами (див. рис. 2).

В Україні в розрізі вікової структури переважна більшість припадає на осіб похилого віку. В умовах функціонування солідарної системи така ситуація характеризує напруженість працездатного населення щодо фінансування пенсійних виплат. Таким чином відбувається зростанням податкового навантаження на фонд оплати праці, який у 2015 р. становив 55% [1].

Також ситуацію з пенсійним забезпеченням загострює безробіття. У 2015 р. кількість безробітних становила 1 654,7 тис. осіб, тоді як зайнятого населення – 15 742,0 тис. осіб [2]. Проблема безробіття опосередковано впливає на пенсійну систему. Така ситуація негативно впливає на стан надходжень до Пенсійного фонду України, основним джерелом бюджету якого є відрахування з фонду оплати праці. При цьому демографічне навантаження не визначає реального співвідношення між чисельністю платників внесків на потреби пенсійного забезпечення та пенсіонерів, оскільки не всі люди працездатного віку роблять внески до Пенсійного фонду. Зростання рівня безробіття, тіньової зайнятості зменшує співвідношення між чисельністю платників внесків та пенсіонерів. Тіньова зайнятість зумовлює доходи населення, які не враховуються в фонді оплати праці, а разом з тим й не потрапляють до Пенсійного фонду України. Основною причиною такого стану є прагнення роботодавців знизити витрати та «сховати» доходи від оподаткування. Зазначимо також, що здебільшого тіньова зайнятість фактично спрямована проти людини, оскільки негативно впливає на її здоров'я та психологічно-емоційний стан. Крім того, «прихована зайнятість» позбавляє людину права на належне пенсійне забезпечення та соціальний захист з боку держави. Бо тіньова діяльність – це за будь-яких обставин втеча від законів, свідчення їх неосконалоності, того, що вони не виконують функцію захисту інтересів громадян. Отже, зважаючи на проблему безробіття та тіньової зайнятості, можна зробити висновок про зменшення відрахувань до Пен-

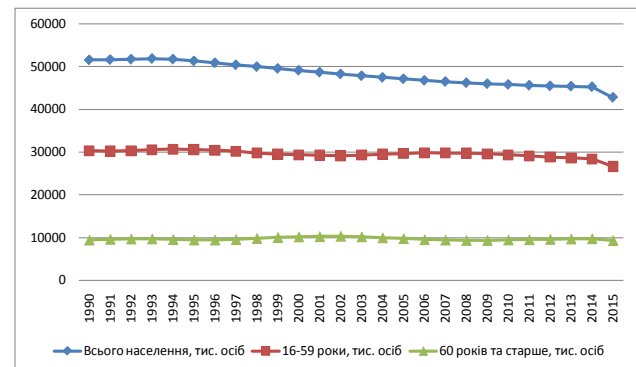

Рис. 2. Розподіл постійного населення за окремими віковими групами, тис. осіб [2]

сійного фонду України, що приводить до дефіциту коштів у фонді, який в основному покривається за рахунок державного бюджету України.

Не менше важливим показником, який характеризує стан пенсійної системи, є питома вага пенсійних видатків по відношенню до ВВП України. Питома вага пенсійних видатків до ВВП в Україні є однією з найбільших у світі та має тенденцію до збільшення (у 2004–2007 рр. – 12–14%, у 2010 – 16,3% ВВП) (див. рис. 3). Видатки Пенсійного фонду щороку зростають, субсидіювання з державного бюджету постійно збільшуються (у 2012 р. дефіцит бюджету Пенсійного фонду України становив 27,2 млрд грн) [4], що, у свою чергу, забирає кошти з інших галузей і гальмує зростання економіки.

У 2011 р. показник пенсійних видатків до ВВП знизився, у зв'язку зі збільшенням пенсійного віку жінок з 55 до 60 років. Це привело до зменшення кількості пенсіонерів в Україні на певний проміжок часу, що продемонстровано початком зростанням видатків вже в 2013 р.

Аналізуючи загальну динаміку, можна простежити збільшення частки пенсійних видатків до ВВП на 2,28%, що є негативним явищем. Враховуючи те, що майже 1/5 створеного в країні ВВП перерозподіляється через Пенсійний фонд України, зауважимо про значний вплив державного пенсійного страхування на економічні процеси в Україні. Для порівняння: в європейських країнах показник питомої ваги пенсійних видатків не перевищує 8–10% ВВП.

Нормативно-правова база країни має хоч і не прямо, але суттєво впливає на пенсійну систему. У 2014 р. були внесені зміни щодо ставок збору на державне пенсійне страхування у видах господарських операцій, зокрема, двічі відбувались зміни ставок від сум операцій з купівлі іноземної валюти в готівковій формі, в 2015 р. була введена додаткова ставка від вартості будь-яких послуг стільникового рухомого зв'язку [5]. Крім того, 2015 р. став переламним у прийнятті рішень щодо змін до пенсійного законодавства. Так, у 2015 р. було прийнято рішення про проведення пенсійної реформи, згідно з якою з 2017 р. буде впроваджено другий рівень пенсійної системи. Крім того, з 2016 р. мали анулювати виплатити спеціальних пенсій; пенсіонерам, які працюють на пенсії, виплачували в розмірі 85%, але не менше 1,5 прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність. З початку 2015 р. зазначене розпорядження було поширене на всіх пенсіонерів, що працюють, незалежно від фаху. Але вже наприкінці весни для науковців та викладачів навчальних закладів було скасоване це розпорядження через масові звільнення викладачів із ВНЗ.

З 2016 р. відбулися також певні законодавчі зміни. З 1 січня 2016 р. межу для оподаткування пенсій або щомісячного довічного грошового утримання змінено.

Минулого року 15%-му оподаткуванню підлягали пенсії, розмір яких перевищував три розміри мінімальної заробітної плати (3 654 грн) в частині, що не досягала десяти мінімальних заробітних плат. База оподаткування в 20% застосовувалась, якщо сума перевищення складала більш ніж 10-кратний розмір мінімальної зарплати (12 180 грн) [6].

У 2016 р. введено єдину ставку оподаткування пенсій на рівні 15% для суми пенсійної виплати, що перевищує 4134 грн (три мінімальні заробітні плати станом на 1 січня 2016 р.). Не підлягають оподаткуванню пенсії, призначені учасникам бойових дій у період Другої світової війни, інвалідам

війни та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни.

Щодо єдиного соціального внеску, скасовано ставки ЄСВ залежно від класу професійного ризику виробництва.

Ставку ЄСВ на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яку сплачує роботодавець, знижено до 22%. Середній розмір ЄСВ у 2015 р. становив 38,79% [6].

Крім того, скасовано утримання ЄВ із заробітної плати працівників.

Таким чином, можна зробити висновок про нестабільність законодавчої політики через безвихідь. Зміни до законодавчих актів відбуваються не заплановано та необачно. У результаті низка прийнятих законопроектів були незабаром скасовані, аби запобігти незворотним наслідкам.

Висновки. Отже, на рівень пенсійної системи впливають різноманітні фактори. Демографічний чинники – один із базових, який забезпечує стабільність розвитку держави, а отже, розвиток пенсійної системи. У ході дослідження демографічного стану в Україні встановлено високий рівень смертності та низький рівень народжуваності. Якщо надалі народжуваність не підвищиться, то кількість осіб похилого віку набагато перевищить питому вагу працездатних у структурі населення. Це може привести до зростання кількості бідних та зменшення споживчого попиту. Економіка України суттєво впливає на рівень пенсійної системи. Рівень безробіття, питома вага пенсійних видатків до ВВП та інші показники вказують на негативну тенденцію щодо подальшого розвитку. Ухвалення постійних змін до нормативно-правових актів, пов'язаних з пенсійним забезпеченням, приводять до нестабільності в пенсійній системі. У разі нестабільності в політиці країни необачних наслідків зазнає економічна ситуація, яка, у свою чергу, впливає на пенсійну систему. Ухвалені законодавчі зміни, по суті, лише впливають на перерозподільні відносини Пенсійного фонду України, однак не вирішують принципових проблем пенсійної системи, зокрема, забезпечення власних надходжень Фонду та фінансування належного рівня виплат.

Для ефективного функціонування пенсійної системи першочерговими завданнями є:

- підвищення матеріального добробуту людей;
- економічна підтримка молодих родин;
- підвищення рівня життя багатодітних сімей;
- створення нових робочих місць для молоді;
- стабілізація політичної нестабільності в країні

тощо.

Перспективою для подальших досліджень є розробка напрямів реформування пенсійної системи

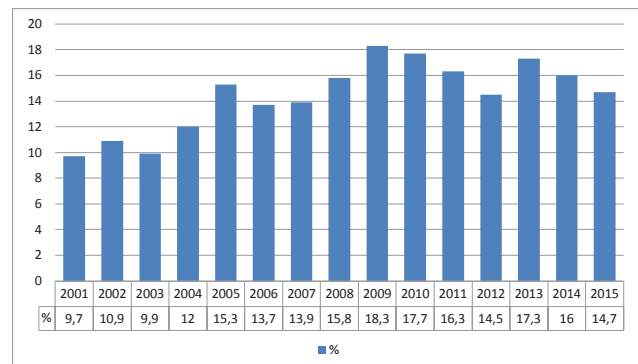

Рис. 3. Питома вага пенсійних видатків до ВВП, % [4]

України через фактори безпосереднього та непрямого впливу на неї.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Щодо балансування фінансового стану Пенсійного фонду України : аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://niss.gov.ua/articles/297/#_ftnref12;10.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Terets' V. Pryrodnyy rukh naselennya y depopulyatsiya v Ukraini na tli yevropeys'koyi demohrafichnoyi sytuatsiyi (The natural increase in population and depopulation in Ukraine in European demographics) / V. Terets' // *Ukrayina: aspekty pratsi*. – 2010. – № 4. – Р. 19–23.
4. Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index>.
5. Про внесення змін до Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» : Закон України від 22 жовтня 1998 р. № 208-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T980208.html.
6. Зміни до пенсійного законодавства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kadrovik01.com.ua/news/zmini_do_pensijnogo_zakonodavstva_z_2016_roku.

УДК 336.143.2

Лисенко Ж.П.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів*

Буковинського державного фінансово-економічного університету

РІВЕНЬ ВПЛИВУ ПОЛІТИКИ НБУ НА СТАН ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇЇ ПОКРАЩЕННЯ, ЗВАЖАЮЧИ НА ДОСВІД ЗАКОРДОННИХ КРАЇН

Статтю присвячено дослідженню теорії та практики категорії «грошово-кредитний ринок» та «грошово-кредитна політика». Проаналізовано сучасний стан банківського сектора України. Проведено оцінку та аналіз динаміки основних показників та інструментів грошово-кредитного ринку. Узагальнено досвід закордонних країн щодо регулювання грошового ринку. Проаналізовано основні проблеми розвитку грошово-кредитного ринку та подано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: банк, Національний банк України, грошово-кредитний ринок, грошово-кредитна політика, грошова маса, нормативи НБУ.

Лысенко Ж.П. СТЕПЕНЬ ВЛИЯНИЯ ПОЛИТИКИ НБУ НА СОСТОЯНИЕ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОГО РЫНКА УКРАИНЫ И ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ ЕЁ УЛУЧШЕНИЯ, ИСХОДЯ ИЗ ОПЫТА ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

Статья посвящена исследованию теории и практики категории «денежно-кредитный рынок» и «денежно-кредитная политика». Охарактеризовано современное состояние банковского сектора Украины. Проведена оценка и анализ динамики основных показателей и инструментов на денежно-кредитном рынке. Обобщен опыт зарубежных стран регулирования денежного рынка. Проанализированы основные проблемы развития денежно-кредитного рынка и представлены пути их решения.

Ключевые слова: банк, Национальный банк Украины, денежно-кредитный рынок, денежно-кредитная политика, денежная масса, нормативы НБУ.

Lysenko Z.P. DEGREE OF INFLUENCE THE POLICY NBU ON THE MONETARY MARKET OF UKRAINE AND HOW TO IMPROVE IT BASED ON EXPERIENCE FOREIGN COUNTRIES

The article is dedicated to the research the theory and practice of "monetary market" and "monetary policy" category. Characterize the current state of the banking sector of Ukraine. The evaluation and analysis of monetary market indicators and tools are shown. The experience of foreign countries to regulate money market is given. The basic problem of the money market and presents solutions are shown.

Keywords: bank, National Bank of Ukraine, monetary market, monetary policy, money supply, NBU standards.

Постановка проблеми. Відносини, які виникають на грошово-кредитному ринку, мають велике значення для кожної країни, оскільки шляхом регулювання пропозиції грошей відбувається забезпечення ефективного функціонування економіки. В Україні сьогодні є багато проблем, які стосуються проведення розвитку і становлення грошово-кредитного ринку, а саме: дослідження теоретичних аспектів та загальних характеристик грошово-кредитного ринку та політики в період кризи, визначення та систематизування можливих заходів монетарної політики. Саме недостатнє дослідження теоретичної основи, а також нестабільність на грошовому ринку визначають актуальність цієї теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним питанням організації системи грошово-кредитної політики НБУ, пошуку ефективних рішень у системі управління банками

присвячено дослідження багатьох вітчизняних та закордонних учених, серед яких необхідно зазначити А. Гальчинського, А. Даниленка, Е. Долан, К. Кемпбелл, Р. Кемпбелл, В. Литвицького, А. Мороза, М. Пуховкіної та О. Шарова.

Мета статті – виявити тенденції розвитку грошово-кредитного ринку та політики у країнах з розвинутою ринковою економікою та обґрунтувати пропозиції щодо вирішення проблем ефективності роботи грошово-кредитного ринку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених законом засобів та методів. Що стосується грошово-кредитний ринку, то це частина грошового ринку, яка знаходиться під безпосереднім впливом центрального банку, та вклю-